

En lytterkomposition over mødet med musik i DR

Af Ansa Lønstrup

Musikken i radioen handler også om lyttere. Hvor den foregående artikel af Lars Ole Bonde havde sit udgangspunkt i musikproduktionen og dens vilkår i DR, beskæftiger Ansa Lønstrup sig med musikken, når den forlader højtaleren. Artiklen handler ikke om musiklytning i arter og kvantiteter, men om de oplevelsesformer og -muligheder, som musikken i radioen tilbyder for den ikke-gennemsnitlige lytter.

God dag, mit navn er lytter. Ikke en hvilken som helst lytter, slet ikke en gennemsnitslytter, men en musiklytter, der over et par uger i slutningen af oktober/begyndelsen af november mødtes med musik i mediet.

Det ikke-gennemsnitlige ved mig ligger i flere forhold. For det første er jeg uvant med at lytte til musik i radioen, for det andet hører jeg normalt ikke radio overhovedet, for det tredje er jeg i mit arbejdsliv selv praktisk og teoretisk beskæftiget med musik - jeg forsker og underviser i musik.

Jeg vil på de kommende sider udfolde mig som et eksempel på en kvalitativ musiklytter, altså en mulig lytter, som måske nok ikke eksisterer i virkeligheden, idet jeg jo har været en iscenesat lytter, som ovenikøbet slet ikke er repræsentativ for noget som helst. Men jeg eksisterer som mulighed, og er som sådan interessant, også fordi jeg er gået til opgaven som et uprøvet og ubesmudset lytterblad.

Nu må lytteren tale.

Kvantitet og kvalitet

Der er utrolig meget musik i DR - alene dét at finde rundt i kanalernes (P1, P2, P3) musikudsendelser kostede mig meget tid. Jeg var ellers mundtligt blevet introduceret til de enkelte kanalers musikprofiler, dvs. hvad, hvornår, hvor meget, hvor tit. De enkelte dages detaljerede radioprogrammer gjorde det klart for mig, at en totallytning til musikudsendelser, eller alt, hvor der spilles/synges/tales (om) musik, ville blive særdeles kostbart for mig i tidsforbrug.

De enkeltstående, skarpt afrundede musikudsendelser er blevet færre til fordel for tidsflader og -forløb, fyldt ud af forskellige, ofte tematisk sammenhørende programmer. Der er mange ugentligt tilbagevendende rammer for udsendelse af musik, men der er også meget af det løse: "vi udfylder lige den resterende tid med et nummer med 'Weather Report'" eller musikalske intros og outros på en helt anden (ikke-musik) udsendelse.

For en musiklytter er radioen én lang, uendelig musiktur med indlagte talepauser.

Hvordan skal musikken kunne stille sig frem som figur på en (bag-)grund af musik? Hvordan skal den kunne føre sig frem som noget kvalitativt eller "det andet", når den som udgangspunkt går i ét med tapetet, ja faktisk *er* tapetet?

Musik og figur og grund

Jeg satte mig for, at jeg ville forsøge at fokusere på musikken som figur og overlade den kvantitative grund til sin egen skæbne og til lytterundersøgelser. Det betød samtidig, at jeg stort set kom til at koncentrere mig om P2.

Lige som radioverdenen har et figur/grund problem, således eksisterer denne figur/grund-relation også i musikkens egen verden. Og den findes måske allervigtigst i den levende verden uden for medierne, inde i husene, mellem mennesker og mellem mennesker og medier.

Nu kunne det lyde som jeg synes, at grund(status) er dårlig og figur(status) er bedst. Ingenlunde. Modernisterne - især billedkunstnerne, men også de andre kunstnere - har lært os, at det kan være et livsvilkår og en eksistentiel udfordring at udforske skift mellem figur/grund forhold. Det sker i moderne billeders tvetydige eller manglende skelnen mellem figur og grund ('abstrakte' eller non-figurative billeder), det sker i nyere films legen med og spillet på fokus på hhv. billede eller lyd. Og det sker i storbylivets visuelle og auditive mylder af fragmenter, hvor dét at overleve fysisk og mentalt stiller krav til den enkelte om at kunne koble sig til og fra den evige strømmen af sammensatte syns-/lyd-indtryk. Undertiden skal vi kunne gøre noget (f.eks. bilstøj, neonflimmer) til grund (støj, flimmer, kulisse), undertiden til figur (puls, rytme, billeder).

I musikkens egen verden er det ligesådan. Et plan i musikken kan have grundstatus (f.eks. klangen, akkorderne, rytmen), hvorpå et andet plan træder frem som figur (f.eks. melodien, en stemme, et instrument). Men det kan skifte, indenfor et og samme musikalske forløb. Og det kan være fraværende, så at figur og grund falder sammen, alt klinger med samme status eller sammen.

I forskellige tiders og kulturers musik er der forskellige typer af figur/grund forhold. Når jeg lytter, kan jeg undertiden selv bestemme,

at jeg vil flytte fokus og dermed udvælge en anden figur, end den musikken måske umiddelbart byder frem.

Og hvorfor så al den snak om en abstraktion som figur/grund? Jo, fordi det er vigtigt at vide, at vi kan lytte på forskellige måder, både ind i musikken, men også i det rum, vi befinder os i, mens vi lytter.

Musik og rum

Som eksempel vil jeg omtale, hvordan jeg lyttede til programmerne 'Drilleri med rummet', 'Ind i det store, frygteligt dejlige rum' og 'Musikken i rummet' - eksempler på en tematisk aftenflade på P2, onsdag den 24. oktober 1990.

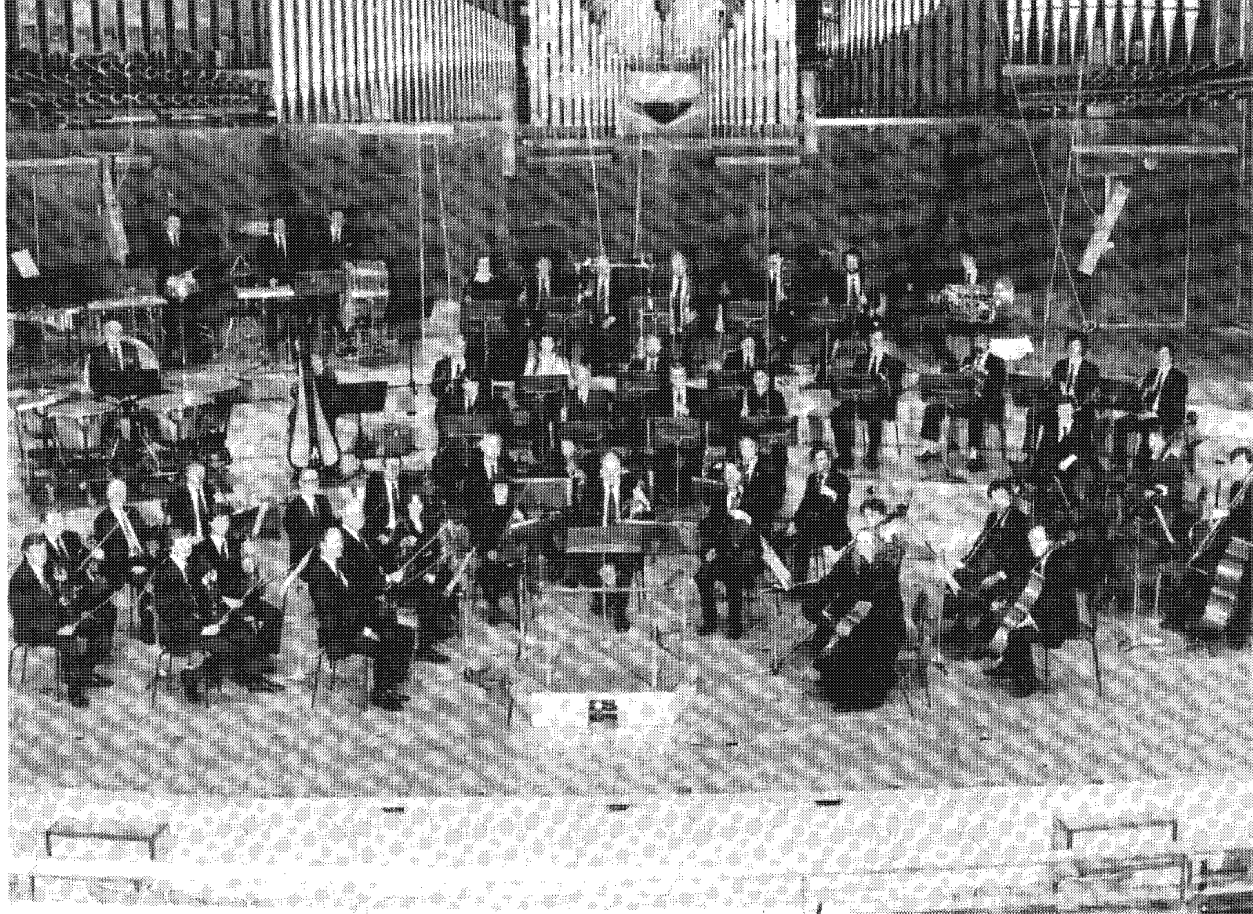
Jeg havde bestemt mig for at høre den, fordi overskrifterne forekom mig at være centrale for mit projekt. Tidsmæssigt faldt de sammen med onsdags-fodbold på TV, så af hensyn til den øvrige familie satte jeg mig med høretelefoner på i samme rum (TV og radiohøjtalere er meget praktisk anbragt i samme rum).

Det blev et meget interessant forløb, hvor jeg skiftede fokus mellem de visuelle fodboldspillere på skærmen og de auditive musik-rum i hovedtelefonen. Resultatet - hvis jeg overhovedet kan tale om noget sådant - blev en pudsigt montage, som jeg selv kreerede, sålede at de "dansende" fodboldspillere og det drama de udspillede på banen, undertiden fik en ekstra dramatisk tand i kraft af "underlægningsmusikken" i mine ører (bl.a. Palle Mikkelborgs musikalske eksperimenter med det uendelige rum). Spillernes bevægelser fik tildelt figurstatus i kraft af hovedtelefonernes musikalsk virkende grund.

Men lige så ofte - måske især i de lidt døde perioder i kampen - trådte musikken (og talen) i hovedtelefonen frem og indviede mig i musik-kens rumskabende muligheder og evner til at udforske det uendelige rum. Hertil fungerede de visuelle fodboldspillere blot som et svagt akompagnement, der markerede, at jeg stadig befandt mig i et særdeles endeligt og konkret rum, altså en visuel grund. Alt i alt en interessant lytterkomposition, hvor musikken i radioen leverede noget, hvor jeg (lytteren) fandt noget og skabte noget.

Musikkens stemmer

Men egentlig foretrækker jeg en lytterkomposition, der udfolder sig i mere koncentreret form, f.eks. i mødet med en enkelt (ikke dobbelt) mediekontekst, hvor mødet højst "forstyrres" af mine rumlige omgivelser og af en talende såkaldt formidlende stemme. Jeg kan godt lide stemmer, især de rent vokale, men bestemt også sprog-artikulerende. De lyder og de siger, jeg lytter og lærer noget om stemmetyper, ikke-sproglige meddelelser (undertekster), stemmers musik og stemmers funktion.

Radiounderholdningsorkestret. Foto: Valdemar Vedel

Her i slutningen af oktober, begyndelsen af november var der i forbindelse med musik i DR mange dybe, mørke, sonore mandestemmer, intimt og langt fremme i lydbilledet, talende i en hurtig rytme, der vil noget, som honning for øregangen, trængende sig ind i mit lydhøre øre. Ifølge avisens program tilhørte de forskellige personer, men det kunne jeg nu ikke høre. Måske er de alle en kloning af en ideel forførerstemme, som DR har produktudviklet. Stemmerne kan også godt lide at høre sig selv, ja undertiden udfolder de sig nærmest som poter, der italesætter sig selv: "Her kommer musik med øjnene vendt mod himlen .. musik for himlens skyld .. musik til at ventilere sjælen med .. åndelig havegravning, meditatív ventilering ... monumentalt og flot, - store katedraler gjort af tykke stenmure.."

Det er sådan set i orden. Problemet for mig er, at denne poetiske, ja næsten musikalske talen af en forførende stemme møver sig ind i den pause, som skulle have været der mellem de rigtige musiknumre. Dér hvor jeg plejer at klappe eller hvor der netop bare skulle være en pause, evt. en talepause, som ikke ville kræve så meget af mig (lytteren). Nu tvinges jeg næsten til at flytte fokus fra musikken til denne poetiske stemme, så at musikken bliver grund og den talende stemme bliver figur.

Undertiden tilflyder stemmen mig også informationer angående musikken. De minder mig om, at det er musik, det handler om. Men informationerne er oftest rent faktuelle og kontekstløse. Viden af den beskaffenhed, som dyrkes i quiz'er, som intet siger om musikken selv (f.eks. i kraft af hvad den virker) og som derfor er værdiløse for min lytterkomposition. Stemmerne taler som sagt ofte i et forholdsvist flydende og hurtigt tempo, etablerer en god rytme, som selv en jyde kan have fornøjelse af - især når stemmen holder op og dermed profilerer den efterfølgende musiks rytme: rytmeskift - ah!

Ellers er radioen stemmer og deres artikulationer præget af at skulle fungere som en blød, behagelig grund, der etablerer helhed og *sammenhæng*. Også hvor den ikke er der og hvor den slet ikke er ønskelig for mig (lytteren). Dette sker ved hjælp af elegante overledninger som: "Exit Cassadesus - og ind kommer Gustav Holst".

Det skete forøvrigt i en udsendelse, der hed 'Musikkens tyveknægte', hvori en dyb, mørk, sonor stemme hørte det som sin ædleste opgave at "finde og afsløre stjålet og genfundne musik". Som om det skulle kunne hjælpe mig (lytteren) med at finde og skabe noget interessant!

Undtagelsen fra den dybe, mørke og sonore mandestemme udgøres af 3 tilfælde. En i sagens natur ikke særlig dyb og heller ikke sonor, men vældig smuk kvindestemme (i Østjyllands Radio), som kom med en interessant og meget tankevækkende indrømmelse, efter at hun havde udfyldt en pause efter et "klassisk" musikindslag i programmet 'Folk og musik i DK'. Hendes udfyldende kommentarer drejede sig om programmets genremæssige sammensathed og afsluttedes med: "På denne måde fik jeg *skabt lidt luft* inden det næste indslag, som er en jazzoptagelse fra Randers...". At skabe luft i DR's musikudsendelser er bedre - synes jeg (lytteren) - end at udfylde pauser.

Den anden undtagelse var en blød, mørk og luftig, afslappet og neddæmpet sovekammer-kvindestemme, der søndag aften bød sig til på alle 3 kanaler: "Du lytter nu til klassisk musik ...Musikken er ny - 'Det 3. øre' er begyndt.. Mit navn er .. Mit program tilbyder varme oplevelser - på trods af vejrudsigt til natlige frostgrader".

En meget behagelig, indtrængende og sexet ung stemme, der derefter med forbilledligt korte mellemkommentarer spillede "subjekt-orienteret" klassisk og ny musik. "Hvis du er med på en lytter i en time, så vil du få...". Reklame og åbning af musikken i ét og samme åndedrag: "De lytter stadig til 'Det 3. øre' - her kommer en bassist og en pianist, der har dannet par - et varmt og trygt selskab..."

Reklamen holdt, hvad den lovede: det menneskelige, det varme, det oplevelsesorienterede gik igen og igen i de højst forskellige musiknumre (lige fra dansk og afrikansk til svensk, argentinsk og fransk), og den varme, trygge og sexede stemme lovede mig heldigvis, at hun ville

komme tilbage igen næste søndag med nyt og klassisk - langt ind i min stue, langt ned i halsen.

Den tredje undtagelse var en ikke særlig dyb og heller ikke specielt mørk eller sonor herrestemme, som lidt tilbage i lydbilledet på Østjyllands Radio interviewede nogle unge piger fra et ungdomsorkester.

Stemmen tiltrak sig ikke særlig meget opmærksomhed (altså ingen figur-status), men overlod *den* til de unge piger og deres udsagn om musik m.m. Men stemmen kan måske med lidt held, og hvis den øver sig, lære at lyde lige som de dybe, mørke osv., der er gode til at tiltrække sig opmærksomhed og til at udfylde rummet og pausen.

At lytte radio

Af de såkaldte receptionsæstetikere har jeg lært, at i læsningen af en tekst, i lytningen af radio, i lytningen af musik i radio leverer teksten (radioen, musikken) *noget*, jeg (læseren, lytteren) *finder* noget og *skaber* noget. Heri består mødet mellem tekst og læser og mellem radio, musik og lytter. "Resultatet" eller hvad der kommer ud af det, er højst forskelligt fra person til person, fra situation til situation, fra tid til anden. Det betyder imidlertid ikke, at det er ligegyldigt, hvad eller hvordan teksten (radioen, musikken) leverer. Det er nemlig altafgørende, at den leverende part er bevidst om og opererer med den mulighed, at lytteren ikke kun skal finde, men også skabe, kreere og komponere med på det, hun finder.

Det sidste kan ikke måles nogen steder, ej heller i lytterundersøgelser. Det kan kun eksistere som en uendelig og udfyldt mulighed, der kan udforskes og tages højde for, hver gang musikken går i æteren.

Det er drømmen om fred og ro - vi er ikke modne til stilheden, men kun til ekkoet ... det er nok en meditation, der skal foregå dér..."

(Palle Mikkelborg i uds. 'Musikken i rummet' om hans eksperimenter med det musikalske rum)

Måske ville den mest spændende musikudsendelse eller -flade være en med lange pauser eller en med "luft", hvor jeg kunne få plads til at skabe med, når radioen afbrød sin egen, evige kværnen til fordel for et glimt af det uendelige stilhedens rum. Her ville der være plads til mig - den kvalitative lytter.

Ansa Lønstrup er lektor ved Musikvidenskabeligt Institut, Århus Universitet.